

THE GENETIC ANALYSIS RESULTS IMPLEMENTATION IN THE ROADSTER HORSE BREED REPRODUCTION

Aleshchenko O.; Institute of animal science, UAAS

This article highlights the experimental research results on the genetic markers use in compliance with reproductive capacity of the horses. The theory and investigation methods were elaborated. Interaction between individual characteristics of the horses was defined by blood groups and fertility rate. The growing horse output equals 61% according to the herd book data. The gene frequency forms 0,4167-0,5833 units.

Key words: genotype, stud horse, allele, gene frequency, growing horse output, line, roadster breed.

УДК 636.1:591.2:796.5(477.75)

ТЕХНОЛОГІЧНІ ПАРАМЕТРИ ДОБОРУ КОНЕЙ ДЛЯ КІННОГО ТУРИЗМУ В УМОВАХ ГІРСЬКОГО КРИМУ

Рецензенти: канд. с.-г. наук В.І.Россоха, канд. с.-г. наук Л.П.Паньків

І.В. Білоус*

Інститут тваринництва УААН

Розглянуто умови розвитку в Україні перспективного виду прикладного кінного спорту - кінного туризму. Оцінено кінський склад кінно-туристичних баз, визначено основні параметри добору коней до використання в кінному туризмі. Добір коней до кінного туризму має здійснюватись за наступними показниками: конституція та екстер'єр, витривалість, невибагливість до умов утримання та годівлі, темперамент, нервова рівновага, норовливість, особливості руху на основних алюрах. Дані параметри комплексно обумовлюються породою чи породністю коней і, певною мірою, умовами виховання та утримання.

Ключові слова: коні, кінний туризм, технологічні параметри добору, екстер'єр, конституція, етологія, алюр, темперамент, нервова рівновага.

Мистецтво верхової їзди, що зародилося в глибокій давнині, і понині не віддільне від історії культури й залишається містком, що поєднує людину з природою, з її тваринним і рослинним світом. Їздити верхи на конях люди почали декілька тисячоліть тому. Сьогодні, за часів технічного прогресу, інтенсивного розвитку комп'ютерних технологій, там, де раніше використовувався кінь, використовується різноманітна техніка, але кінь як і раніше займає важливе місце в господарстві, придбавши якісно іншу цінність, виявившись для людини чудовим засобом фізичного розвитку, розваги і активного відпочинку. З початку 60-х років ХХ сторіччя в багатьох країнах кінний спорт і кінний туризм стали захопленням мільйонів. Цьому феномену сприяли умови життя городян, на здоров'ї яких стали позначатися підвищені нервові і знижені фізичні навантаження. Тому разом із бігом, гімнастикою, фітнесом та іншими фізичними вправами увага людей знов звернулася до коня [1-2]. Оздоровча дія верхової їзди на організм людини, у тому числі й на його переобтяжену стресами психіку, незаперечна. Їзда верхи на лоні природи під час туристських походів і прогулянок відповідає всім вимогам

* Науковий керівник – кандидат с.-г. наук І.В.Ткачова

активного відпочинку, забезпечує активне навантаження на всю скелетну мускулатуру, внутрішні органи та акупунктурні точки вершника [3].

Кінний туризм тіснить на другий план багато традиційних видів подорожей, популярність його стрімко зростає у всьому світі - будуються кемпінги для обслуговування вершників та їх коней, прокладаються кінно-туристські маршрути з максимально насиченою пізнавальною програмою, забезпечуються працевлаштуванням жителі сільських регіонів, що підвищує економічний стан сільського населення [4].

У практиці вітчизняного прикладного кінного спорту є досвід використання коней в організації активного відпочинку людей. Цей досвід підказує необхідність розробки швидкої і точної оцінки коней в плані придатності їх до використання у кінному туризмі. Разом із тим нами не були знайдені свідчення в літературі, які б підкреслювали необхідність добору коней для прикладних видів кінного спорту – кінного туризму, іпотерапії, кінних ігор і т.п., не досліджені чинники, що впливають на підготовку і подальше використання коней в цій сфері дозвілля людини. У зв'язку з цим нами було поставлено мету визначити параметри та методи добору коней для прикладних видів кінного спорту.

Матеріали і методи досліджень. Матеріалом для досліджень слугували кінноспортивні бази гірського Криму, що практикують кінний туризм. Об'єктом досліджень при цьому був обраний кінь, як ланка організації дозвілля людини. Метод досліджень – експедиційне обстеження підприємств із кінного туризму, анкетування коневласників, оцінка екстер'єру коней та визначення параметрів їх добору до кінного туризму.

Результати досліджень. Аналізом кінського складу найбільш крупних кінно-туристичних баз гірського Криму були визначені основні параметри добору коней, важливі для кінного туризму: морфологічні і фізіологічні особливості, етологія і темперамент, екстер'єрні та інтер'єрні показники, порода і породність, як об'єднувальний чинник комплексу параметрів добору.

До коней, що використовуються у кінному туризмі, пред'являються певні вимоги. Це мають бути сильні, витривалі, невибагливі тварини, з міцними кінцівками, здатні без втоми рухатися по лісових і гірських стежках, сміливо долати перешкоди, що виникають на шляху, працювати під сідлом і в запряжці, везти поклажу, спокійно реагувати на незнайомих людей. Важливим морфофункціональним параметром добору є екстер'єр і конституція коня та розвиток окремих статей.

Так, голова у коня виконує функцію важеля, що розподіляє вагу тіла між кінцівками при русі. Особливо велике значення голови і шиї як важеля при русі коня по перетнутій місцевості і подоланні перешкод, що трапляються на маршруті. При доборі коня за екстер'єром, оглядаючи голову необхідно звернути увагу на стан і рухливість вух, стан органів зору, носової і ротової порожнин, будову ганашей. Вуха мають бути тонкі, помірні по довжині і рухливі. Капловухість не впливає на роботоздатність, але псує естетичний вигляд. Очі мають бути добре виражені, без пошкоджень. З такими вадами зору, як помутніння рогівки, дефекти кристалика, астигматизм, глаукома, сліпота, коні не повинні використовуватись у кінному туризмі. Ніздрі мають бути великі й легко розширяться, губи і ротова порожнина не повинні мати пошкоджень від вудил і інших травматичних дефектів. Ганаші мають бути широкі, не утрудняти дихання коня і керування ним.

Потилиця має бути добре виражена і довга, без травматичних пошкоджень, спина пряма, коротка і міцна, без потертостей шкіряного покриву та інших пошкоджень. Поперек бажаний широкий і добре заповнений мускулатурою. Розтягнутий або запалий поперек свідчить про поганий його зв'язок із крижами. Круп при огляді збоку має бути прямий або з деяким нахилом (звислий круп не бажаний), а при огляді ззаду – широкий, овальний, дещо роздвоєний, добре обмускулений, має забезпечувати плавний, поступальний рух коня вперед.

Від розвитку грудної клітки залежить ємність легенів, величина серця і роботоздатність коня. Бажано, щоб грудна клітка була добре розвинена в глибину і ширину. Живіт має бути округлої форми, не запалий.

Дуже важливе значення для коней має стан кінцівок. Кінцівки оглядають збоку, спереду і ззаду, у спокої і на русі кроком і риссю, що дає змогу точніше знайти недоліки і вади екстер'єру. У коня, якого добирають до кінного туризму, мають бути міцні, сухі, правильні кінцівки з добре вираженими сухожилками та суглобами.

Отже, особливості екстер'єрних форм коня, що призначається для кінного туризму, наступні (табл. 1): легка, суха голова; добрий зір; короткі рухомі вуха; довга пряма шия; добре виражена потилиця; міцна пряма спина; широкий короткий поперек; довга, косо поставлена лопатка; довгий прямий або злегка спущений круп; правильні й міцні кінцівки з вираженими суглобами і сухожилками; добре розвинена мускулатура та костистість; правильної форми копита з міцним еластичним рогом.

1. Параметри екстер'єру, бажані для коней, що використовуються у кінному туризмі

№	Екстер'єрний показник	Бажані параметри
1	Голова	Легка, суха. Бажано, щоб голова була поставлена під кутом 45-50° до уявної горизонтальної лінії. Важливий добрий слух, зір, широкі носові ходи, добрий стан ротової порожнини і зубів, нормальний стан підщелепних лімфатичних залоз, широкі ганаші
2	Шия	Довга, пряма. Важливе значення має вільне дихання і збалансування корпусу
3	Холка	Добре виражена, довга
4	Лопатка	Довга, коса
5	Спина	Пряма, довга, міцна
6	Поперек	Широкий, короткий, добре обмускулений
7	Круп	Довгий, прямий або дещо схилений, з добре вираженою мускулатурою
8	Груди	Широкі, глибокі
9	Кінцівки	Міцні, з правильною поставою, з добре вираженими суглобами та сухожилками
10	Копита	Правильної форми, з міцним еластичним рогом

Науковими дослідженнями встановлено, що не існує прямої залежності між роботоздатністю коня і його мастю [5]. Але в практиці конярства деякі закономірності все ж таки простежуються. Наприклад, коні, у яких на ногах є білі відмітини, частіше схильні до захворювань кінцівок; світлий копитний ріг менш міцний, ніж темний; коні сірої масті вимогливіші до умов утримання тощо.

Зокрема, нами визначено, що коні світлих мастей набагато гірше пристосовані до кліматичних умов гірського Криму. Масть і прикмети мають важливе облікове значення, бо враховуються в документах первинного племінного обліку, в процесі ідентифікації і паспортизації коней.

Важливе значення у кінному туризмі має здатність коня рухатись таким алюром, що є найкомфортнішим для вершника. Тому особливості алюру були включені нами до параметрів добору коней до кінного туризму. Дослідженнями встановлено, що довжина кроку у коней коливається від 0,8 до 1,8 м, а частота становить 60-100 кроків на хвилину. Кінь з довгим кроком робить менше рухів на покриття тієї ж відстані і рухається економичніше, ніж кінь із коротким кроком. Швидкість руху коня на кроці становить 4-8 км на годину. На рисі довжина кроку становить близько 2,5 м, частота – 120-130 кроків на хвилину, швидкість руху – 12-15 км на годину. На жвавій рисі швидкість руху – до 50 км на годину. Інохід є дуже зручним і найменш стомлюючим алюром для вершника при переїздах на великі відстані. Проте при їзді по нерівній дорозі коні-інохідці можуть спотикатися, оскільки не можуть швидко перейти з іноході на інший алюр.

Основний алюр коня на туристичному маршруті - крок. По кінній стежці коні йдуть один за одним ланцюжком, керування рухом при цьому зводиться до мінімуму. Практично втручатися в рух коня доводиться тільки на окремих відрізках траси. Отже, головне завдання туриста на маршруті - якомога менше заважати коневі рухатися по знайомій йому стежці. Комфортності їзди риссю і галопом вдається досягти лише при радіальних поїздках із бівуаків на днівках, коли весь вантаж залишається на піклування чергового. На будь-якому алюрі рухи коня мають бути плавними, спокійними і приємними для вершника.

Основною характеристикою при доборі коня для кінного туризму нами визначено його темперамент і норов. Поведінка коня, його темперамент – генетично обумовлена ознака, що характеризує типологічні особливості нервової системи, в той же час багато в чому залежний від умов виховання, утримання і годівлі. За темпераментом коні бувають флегматиками, сангвініками, холериками і меланхоліками [6]. Швидкоалюрні породи відрізняються живішим темпераментом, швидше реагують на засоби керування вершника. Коні крокових порід (вагозовні, запряжні) за характером флегматики і меланхоліки, повільніше і спокійніше реагують на зовнішні подразники і дію людини при догляді за ними і використанні. Коні з хорошим норовом характеризуються відкритим поглядом, спокійною реакцією на зовнішні подразники і дію людини. Норовливість, злобність та інші вади характеру коня найчастіше є наслідком неправильного виховання, грубого поводження, недбалого утримання та використання.

Кінь, що використовується в кінному туризмі, постійно знаходиться в тісному спілкуванні з різними людьми і довіллям. У коня дуже добре розвинені дистанційні аналізатори (зір, слух, нюх), що дає йому змогу швидко орієнтуватися в змінних умовах зовнішнього середовища, легко знаходити дорогу, відчувати небезпеку, що загрожує. Зоровий аналізатор дає змогу коневі сприймати форму, величину, місце розташування перешкод та інших предметів, що трапляються на шляху. Велике значення мають тактильні рецептори шкіри коня, які легко й швидко реагують на дотик, тиск вудил і шенкелів. Тактильна інформація швидко передається в головний мозок коня, трансформується та імпульсується до скелетної мускулатури, зумовлюючи скорочення необхідних груп м'язів і виконання необхідних рухів: зміна напрямку шляху проходження, перехід на новий алюр тощо. Висока швидкість проведення нервового імпульсу забезпечує миттєву й чітку взаємодію між окремими частинами організму коня. Тому кінь,

що добирається для кінного туризму, повинен володіти хорошою реакцією в поєднанні зі спокійним норовом.

У практиці кінного туризму добре зарекомендували себе коні різних порід [2]. Так, особливості кліматичних умов та етносу Середньої Азії сприяли створенню дуже цінних верхових порід східного типу, витривалих у тривалих походах зі стійкою нервовою системою і тому ідеально пристосованих для кінного туризму. В Україні кіньми такого типу були причорноморські, кримські і черкаські, яких використовували у створенні деяких степових порід і зараз трапляються як місцеві робочі коні.

Усі місцеві породи та їх поліпшені помісі ідеально підходять для кінного туризму в регіонах, де вони були сформовані. Вони відмінно пристосовані до місцевих кліматичних умов, характеризуються відповідним екстер'єром, міцною конституцією і, як правило, спокійним темпераментом і стабільною нервовою системою.

У горах Карпат здавна сформувалася і зараз відроджується гуцульська порода коней – витривала в гірсько-лісовій екосистемі. Коні цієї породи не відрізняються жвавистістю, але можуть без відпочинку пробігати по 70-100 км за день, легко йдуть в гори, не зважаючи на низький атмосферний тиск та розріджене повітря, добре витримують значні перепади температури, за будь-якої погоди можуть залишатися просто неба на підніжному кормі. Місцеве населення відвіку використовує цих коней для роботи під сідлом, в'юком, на транспортних роботах. Коні гуцульської породи представляють величезний інтерес як єдина реліктова порода коней України, користуються великою популярністю у європейських прихильників «зеленого» (фольк-) туризму.

Для кінного туризму можна з успіхом використовувати і заводські породи коней, особливо їх помісі з місцевим поголів'ям, добре пристосованим до певних кліматичних умов. В умовах обстежених нами кінно-туристичних баз найчастіше використовуються помісі завезеної ще у 60-х роках минулого сторіччя башкирської породи з ахалтекинською, тракененською, арабською та чистокривною верховою породами. Породна належність визначена нами як комплексний чинник, що поєднує у собі параметри екстер'єру, темпераменту, етологічних ознак (табл. 2). Розроблена умовна 5-бальна шкала оцінки придатності коней заводських порід для кінного туризму в умовах гірського Криму.

Ахалтекинська порода характеризується своєрідним екзотичним екстер'єром, високою жвавистістю і витривалістю у дальніх переходах. Арабська - відрізняється нарядними екстер'єрними формами, високою жвавистістю, добрими робочими якостями, особливо в дистанційних пробігах. Коні чистокривної верхової породи є неперевершеними за жвавистістю, роботоздатністю і племінною цінністю, характеризуються крупним зростом, довгими руховими важелями, доброю мускулатурою, міцним сухожильно-зв'язковим апаратом. Втім, темперамент у них енергійний, легко збудливий, іноді знервований і капризний, тому вони не дуже добре підходять для туризму. Разом із цим поліпшені цією породою коні витривалі і мають добрий алюр.

Донська порода, виведена на основі місцевих чорноморських коней, має дуже міцну конституцію, невибаглива, здатна з однаковим успіхом працювати під сідлом і в збруї, легко переносити літню спеку і зимовий холод, невибаглива до умов утримання і годівлі. На нашу думку, донська порода та споріднена їй будьонівська ідеально підходять для розведення в умовах гірського Криму як у чистоті, так і для поліпшення місцевого поголів'я.

2. Характеристика заводських порід коней щодо використання у кінному туризмі

Порода	Переваги	Недоліки	Оцінка придатності для кінного туризму
Ахалтекинська	Екзотичний екстер'єр, нарядні масті, висока жвавість, витривалість, плавний рух на всіх алюрах	Недовіра до сторонніх людей, висока вибагливість до годівлі і води, погано переносять холод. Висока вартість плідників	3
Арабська	Нарядний екстер'єр, міцна конституція, сухі, міцні кінцівки, плавний швидкий рух, живий врівноважений темперамент, висока витривалість та акліматизаційна здатність	Висока вартість плідників. Перевага сірої масті, небажаної в місцевих умовах	4
Чистокровна верхова	Міцна конституція, сухі міцні кінцівки, висока жвавість	Холеричний темперамент, нервовість, норовливість	2
Українська верхова	Гармонійна будова тіла, нарядний екстер'єр, міцна конституція, масивність, продуктивні рухи на всіх алюрах, витривалість	Вибагливість до умов утримання та годівлі.	4
Донська	Добрі акліматизаційні якості, невибагливість, витривалість, міцна суха конституція, нарядна золотиста масть, висока верхово-запряжна роботоздатність	Малочисельність, брак плідників, відсутність репродукторів	5
Будьонівська	Висока жвавість, міцна конституція, масивність, невибагливість, енергійні, продуктивні рухи на усіх алюрах	Малочисельність, брак плідників, відсутність репродукторів	5
Рисисті	Міцна конституція, висока адаптаційна здатність, невибагливість до погодних умов і кліматичних змін, здібності в екіпажній їзді і під сідлом	Вибагливість до годівлі та умов утримання, часто норовливість, холеричний темперамент	4

Українська верхова - вітчизняна порода коней - характеризується крупним зростом, масивним корпусом, костистістю, нарядними екстер'єрними формами, спокійним темпераментом, вільними і красивими рухами, виведена спеціально для класичних видів кінного спорту, але може з успіхом використовуватись і в прикладному кінному спорті, зокрема – туризмі.

Орловська й російська рисисті – породи легкоупряжного типу. Представляють великий інтерес для туристських подорожей в екіпажах. Вони нарядні і зручні в їзді, характеризуються дуже хорошими жвавими рухами на рисі, легко адаптуються до різних кліматичних умов, здатні працювати в екіпажах у будь-яку пору року в одиночних, парокінних та інших упряжках.

Висновок. Визначені параметри добору коней для кінного туризму на основі морфологічних, функціональних та етіологічних характеристик коней і впливу їх на ефективність використання у прикладному кінному спорті. Запропоновані параметри можуть використовуватись у розробці технологічних рішень якісного та рентабельного використання коней у прикладних видах кінного спорту.

Бібліографічний список

1. Лошадь // Серия «Очевидец, обо всем на свете» / Пер. с англ. яз., Лондон: Дорлинг Киндерсли, 1997. – С.75-91.
2. Перри В. Искусство верховой езды: В гармонии с лошадью / Пер. с англ. М. Степкина / В. Перри. – Москва: Аквариум, 2004.-272 с.
3. Бобылев И.Ф. Конный туризм / И.Ф. Бобылев, Г.Г.Котов, С.П.Филиппов. - Москва, Профиздат, 1985. – 90 с.
4. Тимченко А.М., Роль коневодства в экономическом положении сельского населения / А.М.Тимченко, В.С. Ковешников // Коневодство и конный спорт.- 2004.- № 6.- С. 2-6.
5. Сергиенко С. Научные основы тренировки лошадей / С. Сергиенко, Г. Сергиенко // Коневодство и конный спорт.- 2005.- №3.- С. 2-3.
6. Пакулев Б. Какой характер у лошадей? / Б. Пакулев // Коневодство и конный спорт.- 1990.- №6.- С. 34-35.

ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ ПАРАМЕТРЫ ОТБОРА ЛОШАДЕЙ ДЛЯ КОННОГО ТУРИЗМА В УСЛОВИЯХ ГОРНОГО КРЫМА

Белоус И.В., Институт животноводства УААН

Рассмотрены условия развития в Украине перспективного вида прикладного конного спорта - конного туризма. Оценен конский состав конно-туристических баз, определены основные параметры отбора лошадей для использования в конном туризме. Отбор лошадей для конного туризма должен осуществляться по следующим показателям: конституция и экстерьер, выносливость, неприхотливость к условиям содержания и кормления, темперамент, нервное равновесие, норовистость, особенности движения на основных аллюрах. Данные параметры комплексно обуславливаются породой или породностью лошадей и, в значительной мере, условиями воспитания и содержания.

Ключевые слова: лошади, конный туризм, технологические параметры отбора, экстерьер, конституция, этология, аллюр, темперамент, нервное равновесие.

TECHNOLOGICAL PARAMETRES SELECTION OF HORSE FOR EQUESTRIAN TOURISM IN THE CONDITIONS OF MOUNTAIN CRIMEA

Bilous I.V., Institute of the UAAN stock-raising

The terms of development in Ukraine of perspective type of the applied equestrian sport - equestrian tourism are considered. Horse composition of equestrian-tourist bases is appraised, the basic parameters of selection of horse for the use in equestrian tourism are certain. The selection of horse for equestrian tourism must be

carried out on the following indexes: constitution and exterior, endurance, unpretentiousness to the terms maintenances and feedings, temperament, nervous equilibrium, restiveness, features of motion on basic pace. These parameters complex are stipulated by a breed or race of horse and, to a great extent, terms of education and maintenance.

Keywords: horse, equestrian tourism, technological parameters of selection, exterior, constitution, ethologic, pace, temperament, nervous equilibrium.

УДК 636.13,082:575.113.2

ОЦІНКА ГЕНЕТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ В ПОПУЛЯЦІЯХ УКРАЇНСЬКОЇ ВЕРХОВОЇ ПОРОДИ КОНЕЙ

Рецензенти: канд. с.-г. наук Помітун І.А.; канд. с.-г. наук Ткачова І.В.

Т. М. Ковальова*

Інститут тваринництва УААН

У статті викладено результати оцінки генетичної ситуації в популяціях української верхової породи, з цією метою були розраховані індекси генетичної подібності цієї породи з тракененською та чистокровною верховою породами, причому загальною тенденцією майже для всіх суб'єктів (окрім Сніжківського кінного заводу) є вища схожість саме з першою. Найбільший коефіцієнт схожості з обома вихідними породами спостерігається в АФ «Агрокомплекс» /ТР - 0,952688; ЧКВ - 0,893286.

Були вираховані показники гомозиготності і рівня поліморфності локусів, а також коефіцієнт реалізації гомозиготності, який є основним критерієм при оцінці ступеня консолідації породи (із восьми досліджених популяцій лише в трьох він наближається до одиниці), завдяки чому можна стверджувати, що в українській верховій породі селекція ведеться на пошук нових фенотипічних поєднань.

Ключові слова: коні, алелі, фактична та теоретична гомозиготність, коефіцієнт реалізації гомозиготності, рівень поліморфності, індекс генетичної схожості, групи крові, популяція, українська верхова порода коней, селекція, кінний завод.

Оцінка генетичної ситуації в найбільших популяціях української верхової породи має суттєве значення для встановлення характерного імуногенетичного профілю, а також виявлення впливу на її генофонд прилиття крові двох вихідних порід – чистокровної верхової та тракененської.

Завдання найбільшої значимості для селекціонерів – це підтримання унікальності і своєрідності української верхової породи і в той же час покращення її спортивних якостей, для підвищення конкурентоспроможності у змаганнях із західноєвропейськими породами [4]. Однак без постійного генетичного моніторингу надзвичайно просто втратити контроль над процесом поліпшення породи. Таким чином, оцінка реальної генетичної ситуації – це перший крок до усвідомлення необхідності впровадження в селекційний процес досягнень популяційної генетики, а згодом і найновітніших досягнень цієї науки в галузі ДНК-технологій.

*Науковий керівник – кандидат с.-г. наук В.І. Россоха